

WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ KONFERENCJI

Uzasadnieniem zorganizowania niniejszej Konferencji jest mijająca w tym roku 20-ta rocznica przyjęcia pakietu tzw. „ustaw majowych”, regulujących relacje Kościół – państwo. Dokumenty te, przyjęte jeszcze przez Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 17 maja 1989 roku, były zwiastunem nowego czasu, który wtedy nadchodził.

Zanim jednak doszło do procesu normalizacji i porządkowania prawa wyznaniowego, co dokonywało się już na naszych oczach, stosunki wspólnoty państwowej i wspólnoty Kościoła kształtowały się w historii różnie, przechodząc zmienne, często trudne, fazy rozwoju.

Chrześcijaństwo od początku głosiło zasadę rozdziału porządku religijnego i państwowego: *Oddajcie Cezarowi to, co należy do Cezara, a Bogu to, co należy do Boga* (Mt 22, 21; Łk 20, 25).

Było to jednak sprzeczne z obowiązującym prawem rzymskim, które nakazywało składać ofiary przed posągiem cesarza, zaś odmowa tego kultu była traktowana jako najcięższe przestępstwo polityczne *crimen laesae majestatis*¹.

Po przełomie konstantyńskim z 313 roku, wnet dochodzi do bardzo silnych powiązań pomiędzy państwem a Kościołem, gdzie najwyższy organ władzy państwowej rościł sobie często prawo do supremacji nad władzą kościelną, nadzoru i kontrolowania działalności Kościoła, a nawet ingerowania w jego sprawy wewnętrzne². Wnet dochodziło do tego, że kolejni cesarze uzurpowali sobie prawo do zwoływania synodów czy soborów, ustalania przepisów liturgicznych czy nawet definiowania dogmatów.

Tendencje cesaropapistyczne przewijały się przez historię w różnych formach i przetrwały aż do naszych czasów. W XVIII i XIX wieku, u nas w Galicji, występowały w postaci tzw. *józefinizmu*, gdy miłościwie panujący cesarz, traktował Kościół jako instrument realizowania własnej polityki, proboszcza uważał za swojego urzędnika, decydował o nominacjach biskupów, likwidował kolejno klasztory, rozstrzygał o budowie kościołów czy tworzeniu nowych parafii, a nawet ustalał, ile świec należy palić na ołtarzu.

---

¹ J. KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*. Lublin 1993 s. 16.

² Tamże s. 19.

Fałszywą odpowiedzią ze strony Kościoła na cesaropapizm były próby tworzenia państw, czy innych organizmów, teokratycznych, czego przykładem już w czasach nam już bliskich było Państwo Kościelne, gdzie władza świecka i duchowna, polityczna i religijna były skupione w jednym ręku.

Jako ciekawostkę można przypomnieć fakt, że biskupi krakowscy, aż do czasów nowożytnych, sprawowali także świecką zwierzchność w okolicy Siewierza i z tej racji przysługiwał im tytuł książęcy. Podobnie było na Warmii, czy na Opolszczyźnie.

Warto zauważyć, że dopiero w XVIII wieku rodzi się idea rozdziału Kościoła od państwa. Powstała ona na gruncie wielowyznaniowego państwa Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Przyjmuje się, że Konstytucja Amerykańska z 17 września 1787 roku, wraz z jej kolejnymi poprawkami, proklamuje eliminację wszelkiej ingerencji państwa w sprawy Kościołów, ale też gwarantuje wspólnotom religijnym niezależność od państwa³.

Zupełnie inny model rozdziału Kościoła od państwa przyniosła Rewolucja Francuska (1789-1795), był to bowiem rozdział nacechowany jawną wrogością wobec wszelkiej religijności. Ten model, podjęty przez Komunę Paryską, a na początku XX wieku, przez lewicę francuską, może tylko w złagodzonej formie przetrwał do naszych czasów.

Oddzielną kartę w relacji Kościół – państwo zapisał totalitaryzm komunistyczny. Laboratorium tego systemu był Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, utworzony wskutek Rewolucji październikowej z 1917 roku.

Warto zauważyć, że państwo Kraju Rad definiowało swój stosunek do Kościoła w oparciu o gwarancje wolności religijnej oraz zasadę *rozdziatu państwa od Kościoła i szkoły od Kościoła* (art. 124 Konstytucji ZSRR z 1936 roku).

Trzeba jednak koniecznie i natychmiast dodać, że tym zasadom nadawano swoistą interpretację, która nie miała nic wspólnego, ani z wolnością religijną, ani ze swobodną działalnością Kościoła.

Taką samą praktykę przenoszono stopniowo, ale konsekwentnie, na cały tzw. obóz socjalistyczny. Trzeba zauważyć, że niemal we wszystkich tych państwach (Polska, Czechosłowacja, Węgry, Bułgaria, Rumunia i NRD) do Konstytucji wpisano zasadę rozdziału między państwem a Kościołem. Jednak jej realizacja była pojmowana jako ateizacja społeczeństwa i walka z wszelkimi przejawami religijności przy pomocy wszystkich instytucji państwa.

Tak było i w Polsce, gdzie podstawowe prawa człowieka, w tym do wolności religijnej, były reglamentowane, a w konsekwencji kwestionowane. Natomiast prawa stanowione w tamtym ustroju miały na celu ograniczać

---

³ Tamże s. 41.

swobody jednostki oraz Kościoła jako instytucji. W praktyce pozbawiono Kościół możliwości korzystania z osobowości prawnej w życiu publicznym, ograniczono możliwość realizowania jego podstawowej misji, a ludzie wierzący byli traktowani jako obywatele drugiej czy trzeciej kategorii.

Przypomina mi się w tym miejscu wyznanie dyrektora Urzędu ds. Wyznań w Rzeszowie, z początku lat siedemdziesiątych tamtego wieku, który proboszczowi domagającemu się wraz z wiernymi prawa do budowy kościoła, odpowiadał tak: „*Prawo jest na was, a nie dla was*”.

Ale nadszedł rok 1989, w którym Sejm przyjął trzy ważne ustawy, które zapoczątkowały zmianę sytuacji prawnej Kościoła w Polsce. Temu właśnie procesowi, wówczas rozpoczętemu, poświęcamy dzisiejszą Konferencję.

Jest naszym honorem, że wygłoszenia trzech referatów podjęli się znakomici specjaliści z prawa wyznaniowego, którzy nie tak dawno jeszcze wiedzę zdobywali w naszym Seminarium.

Rozpocznie ks. prof. dr hab. Piotr Stanisław, kierownik Katedry Prawa Wyznaniowego i prodekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Przedstawi temat: *Rozwój prawa wyznaniowego w latach 1989-2009*. Serdecznie witamy i prosimy o zajęcie miejsca przy stole prezydialnym.

Temat drugi, zatytułowany: *Aspekty prawne nauczania religii w szkole* zechciał przyjąć ks. prof. dr hab. Artur Mezglewski, kierownik II Katedry Administracji, na wspomnianym już Wydziale KUL, także wykładowca na Uniwersytecie Rzeszowskim. Dziękujemy za przyjęcie zaproszenia i prosimy o zajęcie miejsca przy stole prezydialnym.

Trzeci referat, zatytułowany: *Małżeństwo wyznaniowe w polskim prawie*, wygłosi ks. dr Piotr Steczkowski, wykładowca na Papieskim Uniwersytecie Jana Pawła II w Krakowie oraz na Uniwersytecie Rzeszowskim. Aktualnie przebywa na urlopie naukowym przed habilitacją w Grazu, dlatego przyjazd ks. Doktora tym bardziej sobie cenimy.

Zaproszenie do wzięcia udziału w naszej Konferencji przyjął także ks. prof. dr hab. Stanisław Tymosz, dyrektor Instytutu Prawa Kanonicznego, na wspomnianym już Wydziale KUL. Jest związany z naszą Archidiecezją i z naszym Miastem licznymi więzami, prosimy Księdza Profesora o przewodniczenie naszej Konferencji.

Zanim jednak zwolnię mikrofon chciałem jeszcze wyrazić radość z przybycia naszych znamienitych gości. Jest z nami Ksiądz Arcybiskup Metropolita Józef Michalik, któremu poruszana problematyka jest dodatkowo bliska z racji odpowiedzialności Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski. Dziękujemy za udział i prosimy o końcowe słowo z błogosławieństwem.

Są wśród nas Księża Biskupi Pomocniczy, na których możemy zawsze liczyć, dziękujemy za udział, a biskupowi Marianowi za przewodnicze-

nie porannej Eucharystii. W Konferencji naszej bierze udział Prezydent Miasta pan Robert Choma, co podnosi rangę tego wydarzenia.

Zaproszenie zechcieli także przyjąć przedstawiciele Przemyskiego Sądownictwa i Prokuratury: Prezes Sądu Okręgowego w Przemyślu – sędzia Marek Byliński, Prezes Sądu Rejonowego w Przemyślu – sędzia Andrzej Kowalczyk jak również Szef Prokuratury Okręgowej w Przemyślu – prokurator Adam Kownacki, Szef Prokuratury Rejonowej w Przemyślu – prokurator Marek Ochyra oraz Prokurator Prokuratury Okręgowej w Przemyślu – prokurator Adam Fida. Jest także z nami Rejent pan Stanisław Radyk. Cieszymy się z obecności Panów.

Jest także z nami przedstawiciel stróżów prawa i porządku publicznego Komendant Miejskiej Policji w Przemyślu pan Inspektor mgr Krzysztof Pobuta. Mile witamy. Ze względu na poruszaną tematykę cieszymy się z obecności Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w Przemyślu mgra Andrzeja Krzysztoforskiego oraz przedstawicieli Podkarpackiego Centrum Edukacji Nauczycieli Pani Dyrektor mgr Krystyny Wróblewskiej i Pana Dyrektora mgra Piotra Pilcha.

Niech wreszcie będą pozdrowieni wszyscy inni uczestnicy tej Konferencji, a więc wykładowcy Wyższego Seminarium Duchownego, pracownicy naszej Kurii i Sądu, duszpasterze i wszyscy alumni-studenci, którzy w tej auli stanowią niewątpliwą większość.